

PRISPEVEK

ŠTUDENTSKE ORGANIZACIJE SLOVENIJE

K JAVNI RAZPRAVI O RAZVOJU VISOKEGA
ŠOLSTVA

Ljubljana, marec 2010

Uvod

Znanje igra v naši družbi čedalje pomembnejšo vlogo, tako v osebnem razvoju posameznika, kot pri njegovi pripravi na zaposlitev in življenje aktivnega člana družbe ter zato predstavlja predpogoj za stabilno in razvijajočo se družbo. Visoko šolstvo je tako bistvenega pomena za razvoj in vzdrževanje demokratične kulture ter visoke stopnje tolerance v družbi. Številne študije so pokazale, da obstaja korelacija med višjo izobrazbo in pozitivnimi vplivi na družbo, kot so boljše zdravstvo, boljše starševstvo, večje politično in družbeno vključevanje ter večja socialna kohezija. Družbe, ki so bolj kohezivne, so učinkovitejše pri uresničevanju kolektivnih ciljev, saj z vrednotami kot sta solidarnost ter medsebojno podpiranje zagotavljajo zaščito vseh svojih članov.

Prav zato Študentska organizacija Slovenije smatra visoko šolstvo za enega prioritetenih področij naše družbe, vlaganje v znanje pa kot ključ do izhoda iz vseprežemajoče krize. **Žal pa sistem, kot ga poznamo trenutno, ne dopušča veliko izboljšav in kreativnosti, zato je nujno, da se sistematično lotimo prenove.** Ob tem pozdravljamo namero Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo (MVZT) po izboljšanju oz. prenovi obstoječega visokošolskega sistema, ki ne vzdrži več pod pritiski številnih sprememb, ki so se zgodile v našem kot tudi širšem visokošolskem prostoru.

Študentom mora biti pri sooblikovanju visokošolskega prostora zagotovljena ustrezna vloga. Le ustrezen demokratičen in javen postopek sodelovanja študentov ter ostalih ključnih visokošolskih partnerjev omogoča usklajevanje najpomembnejših odločitev o prihodnosti našega visokošolskega prostora. **V tem procesu je ključno iskanje konsenza med visokošolskimi partnerji,** ki se oblikuje ob upoštevanju potreb in soočanju argumentov različnih strani ter ob iskanju skupnih ciljev. Delovati je potrebno v smeri sinergije, ne pa najmanjšega skupnega imenovalca. Konsenza nikakor ne smemo zamenjevati z večinskim mnenjem, ki lahko v določenih točkah med akterji sicer prevladuje, a ni nujno utemeljen z relevantnimi argumenti. Študenti se pri sooblikovanju visokošolskega prostora izkazujemo kot konstruktiven partner, ki sodeluje z argumentiranimi predlogi izboljšav v smeri sistemske ureditve visokega šolstva. Študenti smo enakopravni del visokošolskega življenja ter imamo pravico in dolžnost soupravljati in soodločati o delu na vseh visokošolskih institucijah, kot tudi konstruktivno sodelovati pri sistemski prenovi področja.

Študentska organizacija Slovenije je tista, ki v razprave o visokem šolstvu vnaša tudi **socialno dimenzijo**, na kateri je trenutno premalo poudarka, kljub temu, da je to ena izmed smernic

bolonjskega procesa in smo se k uresničevanju tega zavezali tudi s podpisom kasnejših komuniquejev. **Menimo, da morata biti v vseh razpravah prav socialna dimenzija in dostopnost visokega šolstva izhodišči, iz katerih izhajajo druge spremembe.**

Prav Študentska organizacija Slovenije se pri svojem vsakodnevnem delu srečuje s številnimi težavami, ki izhajajo iz neustrezno urejenega sistema visokega šolstva v Sloveniji (kot tudi iz slabe implementacije bolonjskega procesa v naš visokošolski prostor), zato smo v nadaljevanju razprave pri posameznih točkah izhajali iz konkretnih situacij, za katere trenutno nimamo predvidenih ustreznih sistemskih rešitev. Te skušamo med razpravo tudi predlagati, in sicer na način, ki bi bil ugoden tako za študente kot tudi druge visokošolske partnerje.

1. Struktura študija, programska in institucionalna binarnost

Študentska organizacija Slovenije v vsakodnevni praksi opaža določene ovire, izhajajoče iz trenutne strukture bolonjskega študija, ki v Sloveniji ni poenotena. Imamo več različnih sistemov, ki onemogočajo horizontalno in/ali vertikalno prehajanje in (tudi zaradi določenih finančnih in socialnih ovir, ki pri tem nastanejo) predstavljajo oviro pri mobilnosti. Naši programi so trenutno zgrajeni po dveh različnih ključih za prvo in drugo bolonjsko stopnjo, in sicer 3+2 in 4+1, poleg tega pa izjemo predstavljajo še vsi t. i. regulirani poklici. Tako ne sledimo smernicam bolonjskega procesa, ki predvideva poenoteno strukturo študijskih stopenj po ključu 3+2+3, z izjemo reguliranih poklicev.

Zaradi naštetih ovir Študentska organizacija Slovenije **predlaga, naj bo bolonjski sistem študija enotno zgrajen po ključu 3+2 za prvo in drugo bolonjsko stopnjo**, kar bi prispevalo k večji mobilnosti med študijskimi programi ter uresničevanju cilja krajšanja študija oz. možnosti pridobitve diplome in zaposlitve v krajšem času. Do ureditve tega vprašanja je potrebno študentom omogočiti prehode iz različnih sistemov (3+2 v 4+1 in obratno) brez stroškov in izgube statusa študenta (primer: t. i. prehodni letnik pri prehajanju iz sistema 3+2 na 4+1; torej 3+1+1 pomeni za študenta eno leto brez statusa študenta in vseh pravic, ki izhajajo iz tega naslova; poleg tega pa mora za ta akreditirani "dodatni" letnik plačati polno šolnino).

Prva bolonjska stopnja:

Prva (diplomska) stopnja mora, poleg podlage za vstop na drugo stopnjo, študentu omogočiti pridobitev veščin in znanj, pomembnih za uspešen vstop na trg dela. Diplomant mora biti z usvojenim znanjem sposoben najti svoje mesto na trgu dela in ga obdržati oz. se uspešno prilagoditi novim delovnim mestom. V okviru prve stopnje je potrebno študentu zagotoviti tudi pripravo za nadaljnji študij na drugi stopnji. Za zagotavljanje obojega je potrebna fleksibilnost predmetnika, ki omogoči študentu izbiro dela predmetov. **Študent mora imeti na voljo vsaj tretjino izbirnih predmetov, pri čemer se delež izbirnosti povečuje v višjih letnikih**, ko se lahko študent na podlagi pridobljenih temeljnih znanj lažje odloči za določeno usmeritev znotraj študijskega programa oz. interdisciplinaren študij ob kombinaciji različnih programov.

Druga bolonjska stopnja:

Druga (magistrska) stopnja mora študentu omogočiti nadaljnjo poglobitev v področje študija iz prve stopnje ali dopolnitev znanja z drugim področjem študija (kombinacija disciplin). Diplomant druge stopnje mora biti zaposljiv, kot tudi pripravljen za nadaljevanje študija – samostojno raziskovanje na doktorski ravni. **Študent mora imeti možnost nadaljevanja študija na drugi bolonjski stopnji na sorodnih ali novih področjih, brez administrativnih ovir** (dodatni letnik ipd.).

Tretja bolonjska stopnja:

Poudarek tretje (doktorske) bolonjske stopnje mora biti na raziskovanju, pri čemer so pomembne bazične kakor tudi aplikativne raziskave, s čimer skrbimo tako za razvoj znanosti kot prenos znanstvenih ugotovitev v prakso. Na univerzah in raziskovalnih institutih morajo imeti doktorandi možnost zaposlitve kot raziskovalci. Pomembno je, da se **študentom tretje bolonjske stopnje, ki niso zaposleni (ali iskalci zaposlitve), zagotovi vse pravice, izhajajoče iz statusa študenta** in se jim tako omogoči nemoteno dokončanje študija v predvidenem roku. Ob tem je potrebno vzpostaviti razmere, ki bodo spodbujale vključevanje doktorskih študentov v delo na raziskovalnih oddelkih podjetij.

Doktorski študij predvideva trileten študij, pri čemer pa je potrebno kandidatu zagotoviti **ustrezno dodatno časovno obdobje (tako zaradi posebnih osebnih kot tudi raziskovalnih okoliščin in morebitnih delovnih obremenitev), potrebno za kakovostno dokončanje obveznosti,** raziskovanje in izdelavo doktorskega dela.

Vsaka študijska stopnja mora biti zaključena celota, ki študentu omogoča pridobitev potrebnih kompetenc in znanj za vključitev v delovno okolje ali nadaljevanje študija. V Študentski organizaciji Slovenije si prizadevamo, da bi vsi bolonjski cikli sledili temeljnemu cilju in poslanstvu visokega šolstva:

- osebni razvoj posameznika,
- razvoj in vzdrževanje naprednih veščin, kompetenc in baze znanja,
- priprava na aktivno državljanstvo in demokratično družbo,
- razvoj kritičnega mišljenja posameznika,
- priprava na trg dela in akademsko kariero,

- ohranjanje širokega spektra znanj na visoki ravni ter vzpodbujanje raziskav in razvoja.

Dokončanje študija:

Študenti zagovarjamo način študija, ki omogoča in spodbuja nadaljevanje ter dokončanje študija v predvidenem času, brez administrativnih ukrepov kot so: ukinjanje možnosti ponavljanja, prepisov in absolventskega staža, temveč z izboljšanjem kakovosti in fleksibilnosti študija ter s prilaganjem dejanske študijske obremenitve kreditnim točkam. A tudi pri pravilnem obsegu in razporeditvi študijske obremenitve lahko študenti v poteku študijskega procesa zaradi različnih razlogov (osebne ali objektivne narave) ne uspemo dokončati študijskih obveznosti v predvidenem roku. Instrument, ki je do sedaj omogočal dokončanje študija in enake možnosti vsem, je **absolventski staž**. V tem letu lahko študent opravi zaostale obveznosti in napiše diplomsko nalogo. Ob tem je potrebno študentom na bolonjskih programih zagotoviti vsaj eno (dodatno) leto za prepis ali ponavljanje v okviru vsake bolonjske stopnje, **absolventski staž pa naj se ohrani, dokler fakultete ne vpeljejo bolonjske reforme skladno s smernicami Bolonjske deklaracije, pri čemer poudarjamo nujnost pravilne implementacije sistema ECTS (European Credit Transfer and Accumulation System), s stalnim spremljanjem obremenitev študentov in prilagajanjem študijskih obveznosti ustreznemu številu kreditnih točk**. Pri pogojih za dokončanje študija je potrebno upoštevati tudi osebne okoliščine študentov, kot so materinstvo, očetovstvo in druge izjemne razmere.

Priloga k diplomi:

Z namenom povečanja primerljivosti kvalifikacij v evropskem visokem šolstvu so Evropska komisija, Svet Evrope in UNESCO/CEPES (European Centre for Higher Education/Centre Européen pour l'Enseignement Supérieur) predlagali uvedbo Priloge k diplomi kot sestavni del diplomske listine. Ob diplomi, ki je potrdilo, da je diplomant uspešno zaključil študijski program, predstavlja Priloga k diplomi dodaten oz. dopolnjen vir informacij o študijski poti diplomanta, študijskem programu, opravljenih predmetih ter pridobljeni kvalifikaciji.

Za zagotavljanje mednarodne primerljivosti kvalifikacij vsebuje dokument podatke o visokošolskem sistemu države, v kateri se je diplomant izobraževal. Ti so povzeti po veljavni zakonodaji in opredeljujejo vpisne pogoje ter pogoje za prehajanje med programi ... Vsak študent ima pravico do

brezplačne priloge k diplomi v slovenskem jeziku. Na zahtevo diplomanta se dokument, skladno s *Pravilnikom o prilogi k diplomi*, **brezplačno izda tudi v enem od evropskih jezikov.**

Prehodnost:

Prehod iz srednješolskega v visokošolsko izobraževanje ter prehodi med stopnjami visokošolskega izobraževanja naj bodo sistemsko urejeni in naj potekajo s čim manj ovirami, čim manj stresno in neodvisno od vsakokratne politike.

Sedanji sistem prehoda iz sekundarnega v terciarno izobraževanje je dokaj ustrezen, zato morajo biti kakršni koli posegi vanj preiščeni in usmerjeni v povečevanje transparentnosti ter izboljšanje delovanja sistema. Poleg mature, ki pomeni eksterno preverjanje znanja in ima vnaprej določena pravila, lahko fakultete določajo, kateri predmeti, glede na študijski program, imajo večjo težo pri vpisu. Kjer je to potrebno, lahko visokošolske institucije uvedejo preizkuse nadarjenosti in spretnosti (npr. akademije). To jim daje dovolj maneverskega prostora, da določijo vpisne kriterije.

V primeru spreminjanja sistema ga je potrebno preiščeno izboljševati, ne pa poslabšati z uvedbo sprejemnih izpitov in intervjujev, kjer bi fakultete lahko odločale subjektivno. Uvedba sprejemnih izpitov in intervjujev bi na več načinov zmanjšala transparentnost sistema, povečala možnost zlorab, poleg tega pa pomeni tudi precejšnjo organizacijsko oviro, saj je sprejemne izpite res težko organizirati tako, da se ne bi medsebojno časovno prekrivali.

Način vpisa – vpisnega postopka – kot velja za prvo bolonjsko stopnjo (dodiplomski študij) naj se ustrezno implementira tudi na drugi stopnji, in sicer s poenotenimi vpisnimi pogoji in skupnim razpisom za vpis, a z vpisnimi roki, ki se morajo prilagoditi študijskemu letu in možnostim vpisa za diplomante.

Študentom je treba omogočiti dokončanje študija na vseh stopnjah, temu pa nameniti posebno pozornost v obdobju uvajanja novih študijskih programov, v katerih so študijske obveznosti pogosto prevelike in neenakomerno razporejene. Predvsem pa je treba čim prej sistemsko popraviti nepravilno uvedbo bolonjske reforme v Sloveniji.

Pogoji vertikalnega in horizontalnega prehajanja:

V Sloveniji še vedno nimamo posodobljenih meril za prehode znotraj terciarnega izobraževanja, kar študenti občutimo kot precejšnje oviro pri načrtovanju svoje študijske poti.

Pri prehajanju med posameznimi študijskimi stopnjami kot tudi med vsebinsko različnimi študijskimi programi smo naleteli na več "definicij" oz. oblik nadomeščanja manjkajočih obveznosti, ki lahko na neki ravni pomenijo bodisi formalni bodisi vsebinski primanjkljaj in jih želimo na tem mestu, preden odpremo razpravo o binarnosti, definirati.

- Formalni nasproti vsebinskim diferencialnim izpitom:

T. i. diferencialni izpiti so v našem prostoru stalnica. Pomenijo dodatne obveznosti, ki jih mora opraviti študent, da bi nadomestil vsebinski primanjkljaj na nekem študijskem področju. Z "bolonjo" pa so se nam poleg teh, ki smo jih zaradi lažjega razumevanja poimenovali "**vsebinski diferencialni izpiti**", pojavili še (po našem poimenovanju) "**formalni diferencialni izpiti**", ki pa študentu prinašajo predvsem neke formalne pogoje – ponavadi v obliki kreditnih točk – za dokončanje študija (primer: dodatni letnik pri prehodu na drugostopenjske programe iz 3 na +1).

Preden spregovorimo o vprašanju binarnosti, želimo definirati tudi dva različna principa (ne)primerljivosti univerzitetnih z visokošolskimi programi.

- Univerzitetni nasproti visokošolskim strokovnim programom: enako število kreditnih točk (KT), enake kompetence (napaka v sistemu?)

V starem sistemu smo lahko študirali na 3-letnih visokošolskih strokovnih programih (VŠ) ali 4-letnih univerzitetnih (UNI); za vpis so veljali različni pogoji, diplomanti obojih pa smo dosegali različne kompetence kot tudi različne ravni izobrazbe. Z "bolonjo" se je formalna binarnost, ki loči VŠ in UNI programe, sicer ohranila, a gre v praksi pogosto za skoraj povsem enake programe. Tako prvi kot drugi trajajo 3 leta in prinesejo diplomantu 180 KT in zelo primerljive, če ne celo enakih kompetenc; oboji pomenijo 6. raven izobrazbe, diplomantu omogočajo nadaljevanje na drugi bolonjski stopnji, razlikujejo se le glede na vstopni pogoj: maturo. To lahko ocenimo kot napako v sistemu, ki poenoti programe, ki naj bi bili ločeni oz. jih umetno razdeli zgolj glede na en kriterij.

- Univerzitetni nasproti visokošolskim strokovnim programom: enako število kreditnih točk (KT), različne kompetence

Tak način se od prejšnjega razlikuje predvsem po vsebini: študenti obojih programov sicer dosegajo enako število kreditnih točk in raven izobrazbe, a pri tem osvojijo različne kompetence (VŠ programi bolj praktične narave). Tukaj je smiselna uvedba vsebinskih diferencialnih izpitov kot pogoj za prehajanje na drugo bolonjsko stopnjo, podobno kot to velja pri prehajanju med različnimi strokovnimi področji.

Binarnost:

Vprašanje binarnosti študija je v slovenskem prostoru sicer definirano, vendar se okoli njega pojavljajo povsem različna mnenja. Pojavljajo se namreč težnje, da se visoko strokovni študijski programi in univerzitetni študijski programi institucionalno ločijo. Sedanja realnost pa govori o tem, da so tako eni kot drugi študijski programi sestavni del ponudbe univerz oziroma posameznih fakultet.

V Študentski organizaciji Slovenije menimo, da bi morala biti razlika med VŠ in UNI programi definirana predvsem v vsebini študijskega programa in v kompetencah, ki jih posameznik pridobi pri določeni vrsti programa. Za takšno implementacijo so v prvi vrsti odgovorni predlagatelji programov (visokošolski zavodi) ter v postopku akreditacije Nacionalna agencija Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu. **Programi morajo biti vsebinsko jasno ločeni in v primeru strokovnega študija študenta usposobiti s kompetencami, ki mu bodo omogočale zaposlitev po končanju prve stopnje.** Univerzitetni študijski programi morajo študentu zagotoviti znanje, ki ga bo v prvi vrsti usposobilo za poglobljen teoretični študij na drugi stopnji. Pri tem je potrebno poudariti, da mora tudi univerzitetni študij omogočiti usvojitev celovitega zaključenega znanja, ki prav tako zagotavlja vstop na trg dela. Odločitev mora biti predvsem na strani študenta, pri tem pa **ne sme biti ovir za možnost nadaljevanja na drugi in kasneje tretji stopnji študija; dopušča se možnost diferencialnih izpitov.** Za doseganje učnih ciljev in kompetenc, predvidenih s programom na posamezni vrsti študija, je potrebno prilagoditi tudi metode poučevanja.

Na podlagi zapsanega smatramo, da **institucionalna delitev ni potrebna** oziroma bi lahko privedla do velikega razlikovanja med institucijami, ki bi razvoj usmerjale na strokovno-praktični del in institucije, ki bi izvajale in razvijale samo bazični-teoretični del. Takšna delitev bi "osiromašila" oba tipa institucij za prednosti enega ali drugega načina razvoja posamezne institucije. Pri tem je potrebno

poudariti, da ni nujno, da trg dela ali akademska sfera potrebuje znanje samo v eni izmed navedenih variant, prej obratno.

Izredni študij – študij ob delu:

Izredni študij naj bo namenjen tistim, ki se želijo dodatno izobraževati v okviru vseživljenjskega učenja in posameznikom, ki zaradi delovne obremenitve potrebujejo prilagojeno obliko študija, ne pa tistim, ki bi radi redno študirali, pa zgolj ne dosegajo vpisnih kriterijev za redni študij. Učni dosežki izrednega študija se ne smejo razlikovati od tistih iz primerljivih programov na rednem študiju. Mehanizmi in postopki zagotavljanja kakovosti naj skrbno in v celoti vključujejo tudi pregledovanje izrednega študija. Prehod na redni študij naj temelji na enakih pogojih, kot veljajo za napredovanje rednih študentov. Kdor torej izpolnjuje pogoje za napredovanje v višji letnik, mora imeti možnost za prepis na redni študij, brez dodatnih ovir. Zlasti na javnih univerzah morata biti organizacija in izvajanje izrednega študija javna in pregledna tudi, ko gre za zasebna sredstva.

Prav tako je potrebno **preprečiti izvajanje samo izrednega študija na javnih in koncesioniranih visokošolskih zavodih.** To namreč zmanjšuje dostopnost študija in ni skladno s poslanstvom javnih visokošolskih zavodov, ki vključuje tudi družbeno odgovornost pri izobraževanju študentske populacije. Predlagamo vzpostavitev "**vezave**" **razpisanih izrednih vpisnih mest z rednimi (delež izrednih vezan na redne).**

2. Visokošolske kvalifikacije in zaposljivost

V sklopu bolonjskega procesa se je zgodil en večjih premikov v načinu razmišljanja o študijskem procesu, in sicer premik od profesorjevega "inputa" v študij k "outputu", ki ga študent dobi med študijem.

Študijske predmete je treba zato smiselno povezovati v celote, ki študentu omogočajo pridobivanje vrste kompetenc. Izogibati se je potrebno razdrobljenosti programa s kopico med seboj nepovezanih predmetno-specifičnih kompetenc in z zelo malo generičnimi kompetencami. Razdrobljenost, vsebinska nepovezanost in neučinkovitost študijskih programov pa so ponavadi posledica

neusklajenega oblikovanja študijskih programov s strani različnih strokovnjakov, ki jih primarno vodijo parcialni interesi in so osredotočeni le na svoje strokovno področje. Vsak študijski program bi moral temeljiti tudi na interesu študentov, saj je namenjen ravno nam. **Študijske programe je zato potrebno snovati predvsem na osnovi zastavljenih učnih dosežkov, ki so med seboj smiselno povezani in vodijo v razvoj celovitega, samostojnega diplomanta.**

Lahko se strinjamo s predhodnim razpravljavcem, dr. Zdenkom Kodeljo, ki pravi: "A tudi če bi univerze uspele izvrstno pripraviti diplomante za delo, bi njihove kompetence (pa karkoli že to pomeni), le malo vplivale na njihovo zaposlitev, če ni primernih delovnih mest, na katerih bi lahko delali. Problem v večini primerov namreč ni toliko v neustreznih kompetencah diplomantov, temveč v pomanjkanju zahtevnih delovnih mest." Ob tem pa dodajamo, da so lahko ključnega pomena prav generične kompetence diplomanta, ki mu – ne glede na razpoložljiva delovna mesta – omogočijo opravljanje določenih delovnih nalog in prilagoditev delovnemu okolju.

Implementacija koncepta kompetenc v slovenskem visokošolskem prostoru:

Najprej se osredotočimo na kompetence diplomantov oz. kvalifikacije, ki jih dosegajo, z namenom lažje identifikacije sistemskih napak in iskanja predlogov rešitve. Kot smo navedli že v prvem poglavju pričujoče razprave, ima vsaka izmed treh bolonjskih stopenj svoje specifične, vsekakor pa mora vsaka izmed njih študenta oz. diplomanta tudi ustrezno usposobiti za zaposlitev, kot tudi nadaljnje izobraževanje in raziskovalno delo.

Z *Berlinskim komuniquejem* so se države podpisnice zavezale k izdelavi ogrodja primerljivih in združljivih kvalifikacij za njihove visokošolske sisteme, ki naj prispevajo k opisu kvalifikacij glede na delovno obremenitev, raven, učne izide, sposobnosti in profil.

Kot posledica te zaveze so se tako razvili *Dublinski deskriptorji*, ki določajo osnovne kvalifikacije, ki jih pridobi diplomant posameznega bolonjskega cikla. Zaradi nepoznavanja se je tak način v naš prostor slabo implementiral, čeprav lahko predstavlja že vnaprej ponujeno rešitev za (vsaj osnovno) definiranje kvalifikacij bolonjskih diplomantov.

Popolno razvrednotenje visokošolskih kvalifikacij, ravni izobrazbe in posledično redukcijo zaposlitvenih možnosti bolonjskih diplomantov pa pomeni trenutna ureditev ravni

izobrazbe, ki jih dosegajo diplomanti posameznih stopenj, na kar opozarjajo tudi nekateri predhodni razpravljalci. Dr. Iztok Arčon tako pravi: "Izenačitev ravni izobrazbe na drugi stopnji z ravni izobrazbe, pridobljeno po dosedanjih študijskih programih za pridobitev univerzitetne izobrazbe je problematična, saj podaljšuje čas študija za pridobitev iste izobrazbene stopnje. Ravni izobrazbe po sedanji prvi ali drugi bolonjski stopnji ni mogoče neposredno enačiti s tistimi, pridobljenimi na starih univerzitetnih programih."

Povzemimo, kaj takšna ureditev pomeni študentu/diplomantu:

PRED PRENOVO		PO PRENOVI
<ul style="list-style-type: none"> višješolski programi višješolski strokovni programi 	6/1	<ul style="list-style-type: none"> višješolski strokovni programi
<ul style="list-style-type: none"> specializacija po višješolskih programih visokošolski strokovni programi 	6/2	<ul style="list-style-type: none"> visokošolski strokovni programi (3 leta) univerzitetni programi (3 ali 4 leta) = "1. bolonjska stopnja"
<ul style="list-style-type: none"> specializacija po visokošolskih strokovnih programih univerzitetni programi 	7	<ul style="list-style-type: none"> (strokovni) magistrski programi (2 ali 1 leto) = "2. bolonjska stopnja"
<ul style="list-style-type: none"> specializacija po univerzitetnih programih magisterij znanosti/umetnosti 	8/1	
<ul style="list-style-type: none"> doktorski programi 	8/2	<ul style="list-style-type: none"> doktorski programi (3 leta oz. 180 KT) = "3. bolonjska stopnja"

Študenti v taki ureditvi vidimo predvsem dva osrednja problema.

Taka ureditev vsekakor pomeni podaljševanje študija, saj večina delodajalcev še vedno predvideva 7. raven izobrazbe za zaposlitev svojih kadrov. Študentje so tako prisiljeni v vsaj 5-letni študij, s čimer se je **uresničila grožnja po enovitem 5-letnem študiju**; sicer ne formalno, nas pa vsi vzvodi silijo v to. **Tako se avtomatično spodbuja masifikacija študija na 2. bolonjski stopnji**, v kar pa – tudi zaradi trenutnega sistema financiranja – študente pogosto silijo tudi visokošolski zavodi in si tako zagotavljajo velik delež neposrednih prehodov na drugostopenjske programe. Pogosto zato programi na 1. stopnji niso zasnovani kot zaključena celota, po drugi strani pa se nam dogaja, da **diplomanti 1. stopnje (sploh na programih, ki se izvajajo po sistemu 4+1) dosegajo enake**

kompetence kot njihovi kolegi na starih programih, pri tem pa pridobijo kar eno raven izobrazbe manj.

Med cilji *Bolonjske deklaracije* je tudi zaposljivost diplomantov oz. njihovo usposabljanje za vstop na trg dela v čim krajšem času. Tukaj spet poudarjamo, da je nujna pravilna implementacija bolonjske reforme. Študijski programi in učni procesi morajo biti zasnovani tako, da študent/diplomat pridobi učne dosežke in kompetence, ki mu omogočajo zaposljivost že po prvi študijski stopnji.

Za zaposlovanje mladih, ki so zaključili z izobraževanjem in želijo vstopiti na trg dela, je potrebno uvesti mehanizme, ki jim bodo ta neposreden prehod zagotavljali. Pri tem naj **država okrepi politiko davčnih olajšav in subvencije delodajalcem, ki zaposlijo iskalca prve zaposlitve.** Korak k temu je gotovo projekt "*Absolvent, aktiviraj in zaposli se!*", ki pa bi ga bilo potrebno **nujno razširiti še na prvo stopnjo, saj trenutna ureditev prav tako ne spodbuja zaposlovanja diplomantov prve bolonjske stopnje in posledično krajšanja študija.**

Druga težava, ki jo občutimo, je oblikovanje podiplomskih študijskih programov. Študenti vidimo odsotnost znanstvenega magisterija kot precejšen manko, predvsem za študente zadnjih "starih" generacij, ki so bile zaradi prehoda v novi sistem **prikrajšane za možnost vpisa na magisterij.** Če se ti diplomanti odločijo za strokovni magisterij, se jim ne zviša raven izobrazbe, poleg tega pa morajo za program plačevati tudi polno šolnino. Prav taka ureditev pa je razlog, da se vse več diplomantov, v želji po doseganju 8. ravni izobrazbe, odloča za nadaljevanje študija na doktorskih programih, kar lahko **vodi v masifikacijo bolonjskega doktorskega študija.**

Nastalo zmedo z ravnmi izobrazbe in pridobljenimi kvalifikacijami pa bi rešili tudi z **Nacionalnim ogrođjem kvalifikacij, ki ga pri nas še nimamo, pri čemer upamo, da se bo ta obljuba končno realizirala z reformo celotnega visokošolskega sistema.** Dr. Iztok Arčon navaja: "Za zaposljivost diplomantov so ključne pridobljene kompetence. Za učinkovito delovanje tristopenjskega bolonjskega sistema je zato bolj pomembno zagotoviti jasno prepoznavnost kompetenc diplomatov po vsaki stopnji pri delodajalcih oz. v celotni družbi, kot zgolj formalno primerjanje ravni izobrazbe s prejšnjimi univerzitetnimi programi." S povedanim se lahko v veliki meri strinjamo, še vedno pa vidimo problem "prehodnega obdobja" v času implementacije bolonjskega procesa in osveščanja delodajalcev o pomenu kompetenc pred formalno pripisanimi ravnmi izobrazbe. V tem času je potrebno rešiti

sistemsko vrzel na način, ki nam bo približal cilje bolonjske prenovе, povezane z zaposljivostjo diplomantov in krajšanjem študija.

Na tem mestu **Študentska organizacija Slovenije predlaga naslednjo ureditev:**

PRED PRENOVO		PO PRENOVI - PREDLOG ŠOS
<ul style="list-style-type: none"> višješolski programi višješolski strokovni programi 	6/1	<ul style="list-style-type: none"> višješolski strokovni programi
<ul style="list-style-type: none"> specializacija po višješolskih programih visokošolski strokovni programi 	6/2	<ul style="list-style-type: none"> visokošolski strokovni programi (3 leta)
	7/1	<ul style="list-style-type: none"> univerzitetni programi (3 leta) = "1. bolonjska stopnja"
<ul style="list-style-type: none"> specializacija po visokošolskih strokovnih programih univerzitetni programi 	7 oz. 7/2	<ul style="list-style-type: none"> (strokovni) magistrski programi (2 leti) = "2. bolonjska stopnja"
<ul style="list-style-type: none"> specializacija po univerzitetnih programih magisterij znanosti/umetnosti 	8/1	
<ul style="list-style-type: none"> doktorski programi 	8/2	<ul style="list-style-type: none"> doktorski programi (3 leta oz. 180 KT) = "3. bolonjska stopnja"

Takšno ureditev, ki vpelje novo pod-raven, in sicer 7/1 (7/2), predlagamo zato, ker "bolonja" v svojih osnovnih smernicah pomeni krajšanje študija; nekdo mora v treh letih pridobiti iste kompetence, kot jih je pridobil v prejšnjem programu. Tako ne moremo govoriti o tem, da imajo novi diplomanti manj kompetenc kot diplomanti starih programov, saj bi to samo še dodatno potrdilo našo hipotezo o tem, da se "bolonja" ni pravilno implementirala. Programi se morajo smiselno vsebinsko preoblikovati tako, da diplomant v krajšem času doseže ista znanja. Prav tako nov predlog smiselno rešuje vprašanje zaposljivosti bolonjskih diplomantov, ki bi tako dosegli 7. raven izobrazbe. Visokošolski strokovni programi usposablajo za drugačne kompetence, prav tako so vpisni pogoji drugačni, zato je smiselno, da jih (kot pred prenovо) ne enačimo z univerzitetnimi diplomanti. Z ustreznimi merili za prehode pa je potrebno urediti možnost nadaljevanja na drugi bolonjski stopnji tudi za visokošolske diplomante. Ker znanstveni in strokovni magisterij nista primerljiva, ju ločimo tudi glede na doseženo raven izobrazbe, tako ohranijo 7. raven oz. raven 7/2, kar jih loči od prvostopenjskih diplomantov.

Drug predlog je, da se uvede večstopenjska lestvica in se posamezne ravni ustrezno rangira, pri čemer se upošteva primerljivost kompetenc starih in novih diplomantov na način, da se nobene skupine tako ali drugače ne razvrednoti.

Zaposlovanje visokošolskih diplomantov:

Ko bodo na trgu dela postale kompetence in znanje posameznika pomembnejši kot njegova formalna raven izobrazbe in ko bomo imeli vzpostavljeno nacionalno ogrodje kvalifikacij, bodo tudi dileme glede zakonskih rešitev o ravni izobrazbe po posamezni stopnji postale obrobne.

Država s svojo politiko nikakor ne sme dopuščati razvrednotenja pridobljene izobrazbe diplomantov. Resorni organi naj oblikujejo aktivno politiko zaposlovanja, usmerjeno k povezovanju višjega in visokega šolstva z gospodarstvom, s sodelovanjem vseh ključnih partnerjev. V zadnjih letih je vse bolj očiten problem brezposelnosti mladih, posebej visoko izobraženih. Problema se je potrebno lotiti sistemsko, zato predlagamo, da se v Državnem zboru Republike Slovenije sprejme ***Nacionalna Resolucija o zaposlovanju mladih v družbi znanja***, ki bo formalizirala prizadevanja države pri reševanju te problematike.

Prav tako je potrebno na nacionalni (ali vsaj univerzitetni) ravni **okrepiti celoten sistem karierne orientacije** na način, ki vključuje in povezuje karierno svetovanje z individualnim načrtovanjem. Mladi bodo s pravim informiranjem razumeli vlogo in pomen izobraževanja, s tem pa prevzeli odgovornost za svoj osebni razvoj. To se posledično povezuje s celovitim razvojem predstavitvenega sistema kariernih možnosti in stipendijskih priložnosti za mlade. **Uveljavi naj se poenoten sistem individualnega načrtovanja in kariernega svetovanja za vsakega učenca, dijaka in študenta.** Na področju vseživljenjskega učenja je potrebno vzpostaviti mrežo kariernih centrov in svetovalnih služb znotraj izobraževalnega sistema. S sistemom kariernih centrov bodo mladi pridobili možnost boljše povezanosti gospodarstva z visokim šolstvom, prav tako bodo karierni centri nadgrajevali vzporedni sistem svetovanja, informiranja in pridobivanja dodatnih kompetenc, znanj in veščin.

Naslednji problem, ki ga vidimo, je, da se v Sloveniji mladim pogosto ne upošteva pomemben del znanja, pridobljenega z neformalnim izobraževanjem. Dijaki in študenti preko študentskega,

mladinskega in prostovoljnega dela ter dodatnega izobraževanja pridobivamo različne delovne izkušnje in kompetence. **Na nacionalni ravni je potrebno poudariti pomen pridobljenega neformalnega znanja.** Korak k temu je gotovo tudi projekt "VAB – Vrednotenje obštedijskih izkušenj", ki bo omogočal potrjevanje in priznavanje izkušenj, ki jih študenti oz. diplomanti pridobimo zunaj univerze.

Danes se velikokrat dogaja, da delodajalci diplomantom očitajo pomanjkanje delovnih izkušenj, čeprav so njihove mnogokrat enakovredne izkušnjam redno zaposlenih. **Zato je potrebno ovrednotiti delovne izkušnje iz naslova študentskega, mladinskega in prostovoljnega dela, ki bodo diplomantom pomagale pri iskanju (prve) zaposlitve** (glej tudi *ŠOS: Strategija zaposlovanja mladih v družbi znanja, 2. knjiga*).

3. Dostopnost in vključenost

Visoko šolstvo mora biti dostopno vsem ne glede na socialni položaj, spol, spolno usmerjenost, starost, politično ali drugo prepričanje, versko, etnično ali narodno pripadnost, družinsko obliko, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino posameznika ali posameznice, **brezplačno in brez šolnin ali drugih stroškov.** Študentska populacija je v socialno-ekonomskih, kulturnih, etničnih in drugih vprašanjih enako raznolika kot celotno prebivalstvo. Naloga države je, da sistematično podpira izobraževanje vseh skupin in zagotavlja zadostno število štipendij ter z ustreznim podpornim sistemom študentom zagotovi, da lahko zaključimo svoj študij. Prav tako pa mora biti študentom dostopno primerno svetovanje in podpora do uspešnega dokončanja študija in vstopa na trg dela.

Študenti moramo imeti pravico do učnega okolja, ki aktivno podpira razvoj samoiniciativnega učenja, kritičnega mišljenja in osebno rast, temu primerne metode ocenjevanja, kombiniranja študijskih predmetov v fleksibilen študijski program, ocenjevanje le na podlagi učnih dosežkov in ne katerekoli osebne okoliščine, svobodne in nepristranske pritožbe na katerokoli odločitve, ki je v povezavi z našim študijem ter do akademske svobode mišljenja in svobode izzivanja obstoječega znanja.

Predpogoj vsakega javno utemeljenega posega v visokošolski prostor je enakovredna vključitev vseh ključnih visokošolskih partnerjev v izhodiščne faze javno-političnega procesa. Študenti zato pričakujemo dosledno in enakopravno vključevanje v pripravo in spremembe zakonodaje na področju

visokega šolstva v Sloveniji. Visoko šolstvo ima zaradi svoje vloge položaj javne dobrine, zato upravljanje z njim pomeni tudi javno odgovornost. Študenti pričakujemo od države odgovornost za oblikovani visokošolski okvir, ki naj zagotavlja dostopnost in enako obravnavo posameznika ter odgovornost posameznih visokošolskih institucij, da uresničujejo glavna poslanstva visokega šolstva. Zagotovljena mora biti skrb za transparenten in dolgoročno stabilen, pravičen in celovit zakonodajni okvir za visoko šolstvo, kar pomeni, da se morajo na nacionalni ravni, v zakonskih in podzakonskih aktih urejati vsa področja, pomembna za sistemsko ureditev visokega šolstva ter zagotavljanje enake obravnave študentov in dostopnosti visokega šolstva.

Model financiranja naj podpira univerzalni dostop do visokega šolstva. **Zakonsko je potrebno jasno zagotoviti javno financiranje prve in druge bolonjske stopnje ter ustrezno sofinanciranje doktorskega študija, s poudarkom na kakovosti ter akademski in raziskovalni odličnosti.** Sistem financiranja naj omogoča stabilnost delovanja visokega šolstva.

Študenti se zavzemamo za uvedbo **enotne evidence vpisov**, kar bi pripomoglo k preprečevanju t. i. fiktivnih vpisov in tako posledično tudi zmanjšalo število vpisov, predvsem na prvo bolonjsko stopnjo.

Visoko šolstvo je javno dobro in javna odgovornost. Poleg tega na družbo vpliva še na veliko drugih posrednih načinov, zato se visokega šolstva ne sme obravnavati kot tržno blago, saj z izobrazbo ne pridobi le posameznik, pač pa celotna družba. Kot je zapisano v publikaciji Statističnega urada Republike Slovenije *Mladi v Sloveniji*, si danes svet, posebej Evropa, prizadeva za družbo, temelječo na znanju. Republika Slovenija si je v *Resoluciji o nacionalnem programu visokega šolstva Republike Slovenije 2007-2010* zadala cilj, da uravnoteži vpis mladih med 19. in 26. letom v terciarnem izobraževanju, obenem pa obdrži vsaj 60% zаетje tega dela prebivalstva.

Predikcije Eurostata o demografskem padcu so že nekaj let preverljivo dejstvo, tako da je potrebno poudariti, da ima visokošolski prostor možnost priprave in reorganizacije. Že v študijskem letu 2008/09 je bilo v Sloveniji v terciarno izobraževanje vpisanih manj študentov kot leto prej. Ne glede na to pa je bila skoraj polovica vseh mladih pri nas (oseb, starih od 19 do 24 let) vključena v terciarno izobraževanje. Ta podatek nam pove, da delež mladih, vključenih v terciarno izobraževanje, raste ne glede na številčnost generacije.

Vpis na prvo bolonjsko stopnjo mora biti omogočen vsem, ki imajo željo po izobraževanju.

Družba, temelječa na znanju, si ne more privoščiti omejevanja dostopnosti in tako degradirati sama sebe. Prav tako odločno zavračamo, da masovnost na prvi stopnji vpliva na kakovost in zahtevnostni nivo študija. Strateški interesi države, ki se odražajo v večji naklonjenosti do nekaterih študijskih disciplin, naj se ne uresničujejo z omejevanjem vpisa in usmerjanjem, temveč z informiranjem o priložnostih in prednostih študija teh disciplin. Prehod oz. **nadaljevanje študija na 2. stopnji mora biti prav tako enako dostopno vsem diplomantom, ki izpolnjujejo vpisne kriterije in dosegajo vpisne pogoje.**

Doktorski študij oz. študij na tretji bolonjski stopnji naj bo namenjen diplomantom druge bolonjske stopnje in "starim" univerzitetnim diplomantom. **Tretjestopenjski študij naj bo nosilec trikotnika znanja in povezovanja izobraževanja, raziskovanja in inovativnosti.** Pri oblikovanju doktorskih programov se je potrebno držati načel *Leuvenskega komunikeja*: "Visoko šolstvo mora na vseh ravneh temeljiti na najsodobnejših raziskavah in razvoju ter tako pospeševati inovativnost in ustvarjalnost v družbi. Priznavamo potencial visokošolskih programov, vključno s tistimi, ki temeljijo na aplikativnih znanostih, da pospešujejo inovacije. Temu ustrezno se mora **povečati število ljudi z raziskovalnimi kompetencami.** Doktorski programi morajo zagotavljati disciplinarna raziskovanja visoke kakovosti ter se čim bolj dopolnjevati z interdisciplinarnimi in medsektorskimi programi. Ob tem bodo javne oblasti in visokošolske ustanove povečale privlačnost kariernega razvoja mladih raziskovalcev."

4. Socialna dimenzija, enakost in pravičnost

V kolikor želimo doseči cilj, da bomo družba, temelječa na znanju, moramo zagotoviti dostop do izobraževanja vsem, na osnovi enakih možnosti. Trenutno pa je najbolj odločilen faktor dostopnosti študija ravno finančna zmožnost študenta. V ta namen mora biti socialna dimenzija v visokošolskem prostoru dodatno okrepljena. Za uspešno dokončanje študija morajo biti izpolnjeni določeni pogoji, ki študentu nudijo stabilno okolje, v katerem lahko posveti svoj čas v prvi vrsti študiju. Študentski domovi, štipendije, subvencionirana študentska prehrana, sofinanciran javni prevoz in zdravstvo so vse oblike podpore, ki pomagajo ustvariti ustrezne življenjske pogoje. Nasproten učinek imajo šolnine (v kakršnikoli obliki), ki študente, zlasti tiste iz socialno-ekonomsko depriviligiranih okolij, postavijo v situacijo, ko morajo ob študiju delati ali celo najemati posojila, da lahko doštudirajo.

Vse pravice morajo izhajati iz statusa študenta, ne glede na študentovo starost. Status študenta pa pritiče vsakemu študentu, ki ni v delovnem razmerju ali iskalec zaposlitve, ne glede na to, na kateri študijski stopnji se izobražuje.

Primerna štipendijska politika:

Sistemska in transparentno urejena enotna politika štipendiranja je izjemnega pomena za študente. Na podlagi transparentne štipendijske politike, z zastavljenim **ciljem povečanja števila in višine štipendij, pričakujemo, da bo oblikovana popolnoma nova zakonodaja na tem področju**. V svojem jedru je potrebno na področju štipendiranja urediti področja kadrovskega menedžmenta preko kadrovskega štipendiranja, socialnega stanja ogroženih študentov in dijakov ter nagrajevanje in štipendiranje izjemno nadarjenih.

Državne štipendije imajo socialno in razvojno funkcijo, saj obstajajo kot socialni korektiv, ki skrbi, da se čim večje število mladih, ki se sicer zaradi slabih materialnih možnosti ne bi odločali za šolanje, vključi v izobraževanje. Štipendije tako prispevajo k dolgoročnemu zmanjševanju revščine in socialne izključenosti med mladimi. Poleg tega pa država s takšno naravnostjo omogoča tudi razvojno politiko in povečevanje izobrazbene ravni prebivalstva, nujno potrebne za tehnološki in družbeni razvoj države. Slovenija se lahko opre le na razvoj znanosti in iz tega izhajajočo večjo dodano vrednost, ki jo ta prinaša. Država mora zato stremeti k temu, da vsem mladim omogoči primerno strokovno izobrazbo.

Sistem **kadrovskega štipendiranja** omogoča hitrejši prehod na trg dela, dopušča pridobivanje delovnih izkušenj med študijem, podjetja pa s tem vršijo svoje kadrovske načrtovanje. Vendar pa sedanji sistem podeljevanja in informiranja o kadrovskih štipendijah ni dovolj učinkovit. Študentska organizacija Slovenije si bo pri tem prizadevala za prenovu sistema kadrovskih štipendij na način, ki bo uvažal informiranje mladih o trgu dela in štipendiranju že v času osnovnega in srednjega šolanja. Prav tako bo potrebno uvesti nekatere zakonodajne spremembe in spodbuditi povezovanje gospodarstva ter civilne družbe z državo pri povečevanju investicij v znanje in razvoj. Ureditev sistema kadrovskih štipendij je nujna, če želimo da bodo kadrovske štipendije dostopnejše in privlačnejše dijakom in študentom. Na tem mestu bi visokošolski zavodi lahko poskrbeli za boljše informiranje študentov in potencialnih delodajalcev (tudi preko mreže kariernih centrov).

Zoisove štipendije oz. štipendije za nadarjene omogočajo nadaljnje izobraževanje posebej nadarjenih dijakov in študentov. Z zadnjo spremembo zakonodaje glede evidentiranja in štipendiranja nadarjenih je sistem postal sicer preglednejši, vendar se je ob tem spremenil osnovni namen štipendij za nadarjene. Prizadevamo si za celovito politiko urejanja tega področja, ki bo vertikalno povezovala vse stopnje šolanja (osnovnošolsko, srednješolsko in višješolsko) ter pri tem zagotavljala neoviran proces identificiranja nadarjenih, zadosten in primeren sistem financiranja ter bo skozi celotno izobraževanje nadarjene še dodatno spodbujala (razvijanje nadarjenosti v povezavi s projekti, raziskovalnim delom znotraj fakultet ...).

Področje štipendiranja tako ostaja eno izmed pomembnejših, kjer je potrebno začrtati jasno politiko in uvesti potrebne spremembe. Vključenost študentov v samo pripravo izhodišč štipendijske politike predstavlja temelj nove sistemske in transparentne ureditve področja.

Subvencionirana študentska prehrana:

Sistem subvencionirane študentske prehrane, s ciljem zagotavljanja toplega in zdravega obroka za študente, je realiziran s t. i. študentskimi boni. Subvencionirana študentska prehrana je eden izmed mehanizmov, ki posredno zagotavljajo zadovoljivo zdravstveno stanje med študenti in s tem tudi enega izmed nujnih pogojev za študij. Z idejo poenostavitve sistema in zagotovitvijo strožjega nadzora nad subvencionirano študentsko prehrano se v letu 2010 vzpostavlja prenova sistema subvencionirane študentske prehrane.

Subvencionirano študentsko bivanje:

Študenti se soočamo s kritičnimi bivalnimi razmerami kljub temu, da imamo možnost bivanja v študentskih domovih, ki pa žal ne zajema vseh univerzitetnih in visokošolskih središč. Ob dejstvu, da sta na slovenskih univerzah dve tretjini študentov, ki ne študirata v kraju bivanja, je prostora v študentskih domovih le za šestino. Ostali študenti smo prisiljeni za svoje bivanje v času študija plačevati visoke najemnine. Ureditev sistema študentskega bivanja je izvedljiva z redefinicijo projekta prenove in izgradnje študentskih bivalnih zmogljivosti in s pospešitvijo investicijske gradnje ter prenovitvenih del študentskih domov.

Zdravstveno varstvo študentov:

Urejanje zdravstvenega varstva predstavlja segment socialne varnosti, ki je tudi za študente izjemnega pomena. Zadnja sprememba *Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju* določa, da se študentom omejuje obvezno zdravstveno zavarovanje (preko družinskega člana) do 26. leta starosti. **Omejevanje zdravstvenega zavarovanja s starostjo je diskriminatorno.** Zdravstveno zavarovanje mora, kot vse druge socialne pravice študentov, **izhajati iz statusa študenta.** Glede na to, da študenti predstavljamo dvajsetino vseh zavarovancev, nas je potrebno vključiti v proces zdravstvene reforme.

Študentsko delo:

Študentsko delo v Sloveniji študentom v času študija omogoča kritje stroškov ter finančno samostojnost, ob tem pa razbremeni starše in prispeva k delni osamosvojitvi mladega človeka. Študentsko delo v Sloveniji še vedno predstavlja socialni korektiv, ki študentom omogoča kritje stroškov, ki nastanejo v času študija. Na podlagi zadnjih raziskav ocenjujemo, da lahko prav zaradi študentskega dela študij nadaljuje kar tretjina vpisanih študentov.

Študentsko delo mora pridobiti status delovne izkušnje, kar bi močno olajšalo zaposlitev mladih diplomantov, ob tem pa študentje ne smemo izgubiti socialnih pravic, ki izhajajo iz našega statusa. Urejen strožji državni nadzor nad panogo študentskega dela pa bi onemogočal morebitne zlorabe.

Zavedamo se trenutne nepreglednosti na področju študentskega dela, ki jo je mogoče rešiti z **vzpostavitvijo enotne evidence vpisa**, ki bi preprečevala zlorabe visokošolskega sistema in pravic, ki izhajajo iz statusa študenta, v nadgrajeni fazi pa bi lahko omogočala tudi zbiranje podatkov o delu, ki ga opravi študent (tudi kot oblika beleženja izkušenj). S tem bi tudi inšpektorjem za delo olajšali nadzor nad izvajanjem študentskega dela in preprečevali morebitne kršitve. Tu je potrebno poudariti, da se Študentska organizacija Slovenije zavzema za rešitev, pri kateri vse pravice izhajajo iz statusa študenta. Prav tako je potrebno poenotiti vsa določila v različnih zakonodajah. Pri določanju vseh pravic in določil statusa študenta se ne sme postavljati administrativnih ali drugih ovir, ki bi posamezniku otežile ali onemogočile dokončanje študija.

Študentska organizacija Slovenije **nasprotuje Zakonu o malem delu**, saj pomeni bistveno poslabšanje socialnega položaja študentov in nepremišljeno ukinjanje študentskega dela, ki zaradi neurejenosti ostalih področij, ki kreirajo socialni položaj študentov (štipendiranje, subvencionirano bivanje, zaposlovanje mladih), predstavlja zelo pomemben socialni korektiv. S tem predlogom se tretjini študentom neposredno onemogoči dostop do študija kot javne dobrine, ki pa mora biti dostopna vsakomur.

Študentski krediti:

Zadnje čase je mogoče zaslediti ideje o ponujanju "ugodnih" študentskih kreditov, ki bi študentom olajšali študij. Nekateri zagovarjajo možnosti tega ukrepa kot morebitno pozitivno pridobitev za študente, saj država ni zmožna oziroma ne želi štipendirati vseh študentov s primerno visokimi štipendijami. Dejstvo je, da bi veliko študentov brez primerne socialne pomoči imelo onemogočen dostop do visokega šolstva, predvsem zaradi ekonomskih razlogov.

Ko govorimo o pomoči študentom, je pomembno, da imamo v mislih dejstvo, da visokošolski stroški niso samo šolnine (pri izrednem študiju) temveč tudi ostali stroški, povezani s študijem (vpisni stroški, strokovne ekskurzije, terensko delo, nakup študijske literature itd.) ter življenjski stroški (stanarina, prevoz, prehrana itd.).

Študentska pomoč v Evropi se izraža skozi štipendije, subvencije in brezplačne storitve oziroma storitve s popustom. **Razlika med štipendijo in posojilom je za študente ogromna. Pomeni ločnico med dejanskim financiranjem študentov in ustvarjanju položaja upnik-zadolženec. Posojilo oziroma kredit ni študentska pomoč.** Če govorimo o kreditih kot obliki pomoči, potemtako so banke socialne ustanove. Ugodna obrestna mera in odložen rok vračanja mnogokrat ustvarita lažno sliko posojil kot dodatno pomoč študentom. **Sredstva, namenjena štipendijam, se ne smejo preliti v sredstva za kreditiranje študentov.** V kolikor ostanejo neizkoriščena, naj se jih nameni kot dodatne štipendije za študij v tujini ali druge oblike spodbud za študente.

Potrebno se je zavedati, da je še tako ugoden študentski kredit potrebno odplačati, ponavadi po zaključku študija. Doba odplačevanja je odvisna od velikosti kredita, predvidene dobe odplačevanja in višine prejemkov ob zaposlitvi. V primeru, ko smo uspešni pri iskanju prve zaposlitve, nas že

obremenjuje relativno velik dolg, ki ga je potrebno odplačati. Pričakovanja o samostojnem družinskem življenju in reševanju stanovanjskega problema se tako močno otežijo oziroma zavlečejo za daljše časovno obdobje. Prav tako lahko prisila po jemanju kredita ogrozi dostopnost visokega šolstva, saj predstavlja določeno tveganje predvsem za socialno šibkejši sloj prebivalstva, ki se zato težje odloča za študij. Navedeno dokazujejo izkušnje iz Velike Britanije, kjer so uvedli šolnine in t. i. ugodne študentske kredite. Od leta 2009 je povprečna zadolženost mladih diplomantov okrog 23.000 EUR. Doba odplačevanja je med 15 in 25 leti. Prav tako dolg 30 % delovne sile z diplomo pomeni veliko zadolženost prebivalstva ter težko doseganje plač, ki so jih pričakovali z diplomo. Študentski dolg v Veliki Britaniji naj bi znašal preko 5,7 milijarde EUR. V dveh letih od uvedbe sistema šolnin in ugodnih študentskih kreditov se je delež študentov, ki prihajajo iz socialno šibkejšega dela prebivalstva, zmanjšal za 2 %. Tri četrtine mladih, ki prihajajo iz socialno šibkejšega dela prebivalstva, je kot glavni razlog, da niso vstopili v visokošolsko izobraževanje, navedlo strah pred zadolževanjem.

5. Kakovostno izobraževanje, sodobni kurikuli

V javnosti je zaslediti težnje po "zapiranju" oziroma elitizaciji visokega šolstva. Mnogo razprav gre v smeri, da na račun množičnosti trpi kakovost. Dejstvo pa je, da se bodo visokošolski zavodi in sam sistem morali prilagoditi množičnemu vpisu vsaj na prvi stopnji, pri tem pa ne le ohraniti, ampak povečati kakovost. Prostora za izboljšave kakovosti je veliko in nesprejemljivo je zagovarjanje omejevanja vpisa z argumentom, da masifikacija študija avtomatično pomeni tudi padec kakovosti.

Potrebno bo upoštevati tudi demografsko sliko, ki bo v srednjeročnem obdobju izrazito negativna, tako da padec kakovosti na račun večjega števila študentov nikakor ni utemeljen.

V slovenskem visokošolskem prostoru se neprestano dogajajo izboljšave v zagotavljanju kakovosti, zadnja med njimi je ustanovitev neodvisne agencije, ki bo prinesla nujno potrebne spremembe pri akreditacijskem in evalvacijskem postopku. Vendar zgolj formalne izboljšave trenutnih procesov – tako zunanjih kot notranjih – ki dvigujejo raven kakovosti, niso dovolj za premik v načinu razmišljanja posameznika in celotne družbe. **Da dosežemo spremembo pri dojemanju kakovosti in dvigu kulture kakovosti, je potrebno spremeniti dojetje svoje vloge v študijskem procesu.** Ko to dosežemo, bomo lahko postavljali nova vprašanja, ki nam bodo ponudila nove odgovore na stare

probleme. Le ko so principi kakovosti implementirani v celoto skozi njene najpomembnejše dele, se lahko vzpostavi kultura za doseganje akademske odličnosti.

Študenti podpiramo ustanovitev Nacionalne agencije RS za kakovost v visokem šolstvu, s pristojnostjo zunanje evalvacije in akreditacije visokošolskih institucij ter študijskih programov. Za uspešno delovanje agencije je ključno enakopravno vključevanje študentov in ostalih visokošolskih partnerjev v vse organe neodvisnega telesa za zagotavljanje kakovosti visokega šolstva. Dosledno se mora uveljavljati partnersko sodelovanje v enakovredno sestavljenih organih odločanja, kjer ne bo prevladoval eden od akterjev. Javna agencija mora imeti svojo lastno razvojno-strokovno službo z zaposlenimi strokovnjaki za kakovost in za področja visokega šolstva, ki bo opravljala strokovna, razvojna in administrativna dela neodvisno in transparentno.

Študenti ob tem zahtevamo dosledno delovanje kredibilnega politično neodvisnega nacionalnega sistema akreditacij študijskih programov in visokošolskih institucij. Pri tem pričakujemo, da se bo s standardi, merili in pravili omejil vpliv škodljivih parcialnih interesov v procesu akreditacije. **Visokošolske institucije, ki ne vključujejo študentov v vodstvene strukture in sistem notranjega zagotavljanja kakovosti, ne smejo pridobiti niti koncesije niti akreditacije.** Zahtevamo, da se kakršnekoli kršitve visokošolske zakonodaje in ugotovljene nepravilnosti na visokošolskih zavodih obravnavajo s skrajno resnostjo, ustrezno sankcionirajo in nemudoma odpravijo.

"Peer review":

Samoevalvacija in zunanja evalvacija nista zadostna ukrepa za doseganje višje kakovosti poučevanja. Potrebno je razmisliti o novem načinu evalvacije pedagoškega dela, ki bi se lahko izvajal znotraj samoevalvacije in zunanje evalvacije, ali pa ločeno. Z vse večjim sodelovanjem fakultet in univerz tako znotraj Slovenije kot tudi z ostalimi, bi lažje izvajali ta postopek – koncept "peer review" bi tako lahko predstavil nove načine in pristope učinkovitejšega podajanja snovi in ponudil možnost izobraževanja visokošolskih učiteljev s strani kolegov. Za doseg želenih učinkov bi v takšni evalvaciji uporabili različne metode:

- neposredno opazovanje izvedbe predavanj,
- snemanje predavanj (možnost podaje mnenja o izvedbi s strani drugih strokovnjakov in ne le evalvatorjev, možnost arhiviranja in s tem opazovanja podajalca snovi skozi daljše obdobje, dokumentacija o prednostih in slabostih podajalca snovi),

- evalvacija študijskega gradiva,
- analize učnega načrta.

Evalvatorji so tuji strokovnjaki iz iste stroke kot evalvirani in so s tem ustrezno kvalificirani za ocenitev dela svojih kolegov in študentov. Seveda bi se takšna evalvacija zgodila v duhu spodbujanja in ne kritiziranja.

Habilitacije:

Trenutni sistem, ki v habilitacijah preferira znanstveno-raziskovalno delo, je nujno potrebno spremeniti, saj se zaradi tega na univerzah oddaljujejo od poslanstva, ki je odličnost izobraževanja. Zaradi želje profesorjev po napredovanju, ti velikokrat posvečajo večjo pozornost raziskovalnemu delu, kar se odraža na pedagoškem. Zaradi tega smo študenti oškodovani. **Študenti si želimo, da bi se večja pozornost pri habilitacijah posvečala pedagoškemu delu.**

Za izboljšanje pedagoškega dela je potrebno, v večji meri kot doslej, določiti težo pedagoškega vidika v habilitacijskem postopku. Nujno je, da skozi habilitacije poskrbimo za kakovost izobraževalnega procesa, ki se doslej meri zgolj skozi študentsko anketo (in nastopno predavanje ob prvi izvolitvi v naziv), k izboljšavam pa bi – poleg dopolnjene ankete – pripomoglo tudi obvezno didaktično usposabljanje.

V kolikor želimo imeti status družbe znanja, je potrebno narediti korak naprej pri podajanju snovi znanja željnim. Moramo se zavedati, da so didaktika in pedagoške sposobnosti potrebne za učinkovit prenos znanja med predavateljem in poslušalcem. Visokošolski sodelavci, ki se ukvarjajo z znanstveno-raziskovalnim delom, skozi čas izgubljajo didaktične sposobnosti oz. jih zanemarjajo, zato so tudi metode poučevanja velikokrat zastarele. To se nato odraža na slabšem razumevanju snovi in težavah pri napredovanju študentov. Visokošolski sodelavci so tudi pedagoški delavci, ki morajo imeti didaktične, retorične in pedagoške sposobnosti, če želijo kakovostno širiti svoje znanje.

Prav tako se pojavlja problem pri trenutni ureditvi, povezan s habilitacijami rednih in upokojenih profesorjev. Ti profesorji niso podvrženi habilitacijam, kar lahko pomeni, da ni nikakršnega nadzora nad njihovim izobraževalnim delom, zato lahko prostovoljno zanemarijo svojo pedagoško in

raziskovalno dejavnost brez občutnih posledic. Posledice tega pa čutimo študenti, ki smo prikrajšani za želeno znanje, kar se odraža na naši večji obremenitvi, saj smo primorani znanje pridobiti sami.

Implementacija ECTS:

S sprejetjem "bolonje" se je slovenski visokošolski prostor drastično spremenil. Ena izmed ključnih sprememb, povezanih z reformo, je implementacija sistema ECTS (European Credit Transfer and Accumulation System). Kreditne točke se nanašajo na delo študenta, tako organizirane oblike, kot tudi na njegovo samostojno delo. Na podlagi rednih raziskav o dejanski obremenitvi študentov po ECTS bi se morali študijski predmeti oz. programi ustrezno prilagajati. S tem bi opustili togost, ki je ostanek starega sistema in dosegli največjo možno učinkovitost "novega" sistema.

Študentska organizacija Slovenije je pionir na področju merjenja obremenitve študentov. Pripravila je kakovostno anketo, ki je sestavljena samo z namenom preverjanja dejanske obremenitve študentov, s katero na osmih fakultetah na vseh 8 ISCED (International Standard Classification of Education) področjih meri obremenitev. Študenti se zavedamo pomembnosti ECTS točk pri kakovosti študija, zato želimo s to raziskavo postaviti visoke standarde, za katere upamo, da jih bodo povzeli ostali visokošolski partnerji.

6. Visokošolski zavodi (univerze, fakultete, visoke strokovne šole), avtonomija, odgovornost, status in upravljanje

Temeljna poslanstva univerz in drugih visokošolskih institucij so:

- priprava študentov na aktivno državljanstvo,
- priprava študentov za poklicno pot,
- omogočanje osebnostnega razvoja študentov
- ohranjanje širokega spektra znanj na visoki ravni ter vzpodbujanje raziskav in razvoja.

Za izpolnjevanje vseh štirih glavnih poslanstev visokega šolstva je nujna avtonomija in akademska svoboda. Vendar velja tudi obratno: brez izpolnjevanja vseh štirih poslanstev ni avtonomije. Zato morajo visokošolske institucije izkazovati izpolnjevanje teh poslanstev s transparentnim in demokratičnim delovanjem, ki je skladno z veljavno zakonodajo. **Avtonomija ni ločenost od**

družbe, je prepletenost z njo. Prav tako avtonomija ni podeljena, pač pa pridobljena z uresničevanjem javnega interesa. Vsi visokošolski študijski programi morajo ustrezati merilom za akreditacijo in biti izvajani na način, da izpolnjujejo vsa štiri poslanstva. V primeru, da visokošolske institucije ne izpolnjujejo svojih temeljnih poslanstev, ne morejo več biti del visokošolskega prostora in ne smejo več izvajati javno veljavnih študijskih programov.

Le z dobrim povezovanjem in izpolnjevanjem štirih glavnih poslanstev visokega šolstva ter zavedanjem o navzkrižjih pri njihovem povezovanju lahko visoko šolstvo izobražuje diplomante, ki bodo pripravljeni na svojo poklicno pot in bodo doprinesli k razvoju družbe v prihodnosti. Visoko šolstvo ne sme biti podrejeno (kratkoročnim) potrebam trga dela, mora pa sodelovati z delodajalci in družbo v celoti. Z izpolnjevanjem vseh štirih poslanstev mora visoko šolstvo ne le odgovarjati na potrebe družbe, temveč s sinergijo pristopati k reševanju družbenih problematik in delovati proaktivno.

Vsled povedanega menimo, da ne potrebujemo nove definicije visokošolskih institucij (in njihovih vrst), kot tudi ni potrebna nova opredelitev pogojev za podelitev statusa univerze, pač pa je nujno dosledno upoštevanje obstoječih pogojev in meril. Moderni visokošolski sistemi se namreč razvijajo v smeri povezovanja poklicnega in univerzitetnega izobraževanja na visokošolskih ravneh na osnovi transparentnosti, z nacionalnimi ogrodji kvalifikacij, ki so skladna z evropskim ogrodjem kvalifikacij. **V Sloveniji bi morebitno ločevanje na univerze in ne-univerze, kjer obe skupini izvajata tako univerzitetne kot tudi visokošolske programe, pomenilo umetno ločnico** med študijskimi programi le na osnovi imena oziroma na osnovi tega, kje se program izvaja, kar je, še posebej v netransparentnem in čedalje bolj raznolikem visokošolskem prostoru, neutemeljeno. Uvedba takega sistema bi povzročila prenos težišča pozornosti s kakovosti in kompetenc k trženju študijskih programov, poslabšala zaposljivost in slovensko visoko šolstvo še oddaljila od ciljev bolonjskega procesa.

Pri vprašanju statusa visokošolskih institucij Študentska organizacija Slovenije ocenjuje, da morajo javne univerze obdržati obstoječi status, kajti težnja, da bi se univerze morebiti spremenile v pravne osebe s posebnim statusom, je nerazumljiva z vidika uresničevanja javnega interesa v visokem šolstvu. Univerze spadajo med posredne proračunske porabnike in morajo kot take upoštevati določbe o osnovni organiziranosti in nepridobitnosti.

Ločevanje med študijskimi programi mora biti utemeljeno na osnovi kakovosti in pridobljenih kompetenc. Študenti moramo imeti možnost vertikalnega in horizontalnega prehajanja med različnimi študijskimi programi na osnovi vnaprej znanih prehodov. Nedopustno je, da jih vsaka univerza določi drugače. **Študenti imamo pravico do enake obravnave in vnaprej znanih pravil.** Pravice študentov so enake tako na zasebnih kot na javnih visokošolskih institucijah, kar je potrebno aktivno podpirati na vseh nivojih.

Upravljanje visokošolskih institucij:

Sodobno visoko šolstvo v hitro spreminjajočem se okolju potrebuje sodobno upravljanje visokošolskih institucij, da lahko ohranja svoje akademske vrednote, omogoča enakost dostopa do visokega šolstva, hkrati pa deluje proaktivno glede na potrebe družbe ter omogoča prehod v družbo znanja. Za upravljanje univerz obstajajo različni modeli, katerih delovanje je odvisno tudi od okolja. Pri spreminjanju modela upravljanja institucije je potrebno odgovoriti na vrsto vprašanj. Model upravljanja mora delovati v smeri večje transparentnosti in učinkovitosti porabe javnih sredstev za visoko šolstvo na visokošolskih institucijah; zagotavljati mora demokratičnost procesov odločanja.

Osnovna notranja organiziranost in sestava organov ustanov morata biti določeni z zakonom in veljati tako za javne kot zasebne ustanove ter tako za univerze kot ostale visokošolske ustanove. Smiselno je obdržati obstoječi upravljavski model univerze z rektorjem, poslovodnim organom (upravnim odborom), akademskim organom (senatom) in študentskim organom (študentskim svetom).

Pri volitvah rektorja predlagamo razmislek o sestavi volilnih upravičencev, s povečano vlogo študentov. Glede na to, da imajo volilno pravico za volitve rektorja vsi visokošolski učitelji, znanstveni delavci, visokošolski in raziskovalni sodelavci, ki so zaposleni na univerzi, predlagamo podelitev volilne pravice vsem študentom univerze in ne zgolj študentom elektorjem, v obsegu ene petine vseh glasov visokošolskih učiteljev, znanstvenih delavcev, visokošolskih in raziskovalnih sodelavcev, ki so zaposleni na univerzi.

Študentski svet visokošolske institucije je avtonomni organ študentov, zato je zavoljo demokratičnosti, neodvisnosti in transparentnosti ključno, da so študentski predstavniki vanj neposredno voljeni s strani

študentov na javno izvedenih volitvah, kakršnokoli poseganje v postopek volitev in imenovanj s strani zunanjih oseb ali vodstva visokošolske institucije je nesprejemljivo.

Poudarjamo tudi splošno pomembnost spodbujanja vključevanja študentov v soupravljanje visokošolskih institucij, pri čemer morajo biti študentje s četrtinskim deležem zastopani v vseh organih univerze, opozarjamo pa pred direktnim vključevanjem zunanjih deležnikov v upravljanje univerze. Verjetno bi bila svetovalna funkcija teh akterjev bolj primerna, sploh če univerze želijo ohraniti in razvijati avtonomijo.

Odprtost visokošolskega prostora:

Študenti menimo, da mora biti visokošolski prostor odprt vsem: tako študentom, predavateljem in raziskovalcem, ki lahko nemoteno prehajajo med visokošolskimi institucijami in programi. Zavedati se namreč moramo, da je naš visokošolski prostor majhen in da morebitne umetno postavljene omejitve škodujejo vsem, predvsem pa pestrosti in raznolikosti programov. Tako se nam ne zdi smiselno omejevanje predavateljev pri opravljanju določenih nalog na drugih ustanovah, predvsem, ko gre za področje recenzentskega dela, sodelovanja v komisijah ali postopke, povezane z akreditacijami ustanov oz. programov. S takimi ukrepi ne samo omejujemo visokošolski prostor, pač pa tudi upočasnjujemo njegov razvoj in raznolikost.

7. Vseživljenjsko učenje

Danes se družba in njene potrebe razvijajo vse hitreje, zato je visoko šolstvo predstavljeno pred resen izziv, kako temu zadostiti. Ključen faktor pri razvijanju, nadgrajevanju in dopolnjevanju znanj je vseživljenjsko učenje.

Mišljenje, da vseživljenjsko učenje vključuje samo drage tečaje ali modifikacijo izrednega študija, je zmotno. **Vseživljenjsko učenje se odvija v vsaj treh oblikah, ki bi morale biti prepoznane tudi v slovenskem visokošolskem prostoru.** Ločimo formalno učenje (ki se odvija znotraj izobraževalnega sistema, skozi organizirane oblike poučevanja), neformalno učenje (gre predvsem za dodatno izobraževanje, ki ni nujno vezano na izobraževalni sistem) in informalno – priložnostno učenje (z njim se posameznik srečuje vsak dan skozi družbeno interakcijo in ostale sociološke procese).

Skozi vse tri oblike vseživljenjskega učenja posameznik v različnih obdobjih svojega življenja pridobiva različne kompetence – torej kombinacijo znanja, razumevanja, spretnosti in sposobnosti. Te kompetence so ključne za posameznikov ter posledično družbeni razvoj.

Rečemo lahko, da je v Sloveniji implementacija koncepta vseživljenjskega učenja, predvsem ko gre za neformalno in priložnostno učenje, nepopolna. Tudi tukaj moramo slediti smernicam *Bolonjske deklaracije* in se osredotočiti na dostopno ter transparentno izvajanje, priznavanje in beleženje vseh treh spektrov vseživljenjskega učenja, saj bo le tako to lahko doseglo vse svoje potenciale.

Razviti je potrebno kakovosten sistem vseživljenjskega učenja, ki bo pri izvajanju vseživljenjskih oblik učenja upošteval tudi socialno dimenzijo. Ključno je, da se s pomočjo koncepta vseživljenjskega učenja univerze ne sprevržejo v podjetja z zgolj profitnimi cilji. **Visokošolski zavodi ne smejo izrabljati modulov vseživljenjskega učenja za elitizacijo šolstva.**

Zato Študentska organizacija Slovenije razume pomisleke dr. Zdenka Kodelja, izražene v javni razpravi, ko govori o prisiljenem izobraževanju skozi celotno življenje. Lahko gre praktično za uvajanje prikritih tržnih mehanizmov v polje visokega šolstva. Menimo, da mora ustvarjanje in posredovanje znanja ostati ena temeljnih vrednot univerz, zato koncepta znanja, tudi s pomočjo vseživljenjskega učenja, ne smemo banalizirati.

Visokošolski zavodi morajo nujno poenotiti in odpraviti pomanjkljivosti priznavanja in beleženja vseživljenjskega učenja. Nujno je, da so postopki priznavanja ne samo jasni, ampak tudi čimbolj enostavni; birokratizacija univerz je postala še ena ovira, s katero se srečujemo ne samo študentje, ampak tudi zaposleni.

Pogoji priznavanja vseživljenjskih oblik učenja morajo biti jasni in primerljivi z drugimi evropskimi državami. Pri tem je treba zagotoviti, da se tudi Slovenija drži načel ratificirane *Lizbonske konvencije*, ki obravnava priznavanje izobraževanja v evropskem izobraževalnem prostoru. Mednarodno priznavanje izobraževanja, kamor spadajo tudi oblike vseživljenjskega učenja, je namreč eden izmed predpogojev skupnega evropskega visokošolskega prostora.

Pomemben del uveljavljanja koncepta vseživljenjskega učenja je tudi beleženje vseh treh njegovih oblik. Ko posameznik pridobi kompetence s formalnim, neformalnim ali priložnostnim izobraževanjem,

morajo biti te zabeležene na mednarodno primerljiv način. To naj bo tudi ena izmed smernic pri pripravi nacionalnega ogrodja kvalifikacij. Primer dobre prakse, ki bi ga Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo moralo vzpodbujati, je projekt *VAB*, ki se bo pričel izvajati na ljubljanski univerzi. Gre za izdelavo e-portfolija, ki bo poleg diplome in priloge k diplomu vključeval tudi beleženje znanj, pridobljenih zunaj univerze. To bo vsekakor pomagalo tako delodajalcu (za lažjo oceno diplomanta) kot diplomantu (ki bo lahko na daljavo beležil svoje kompetence s pomočjo usposobljenih e-učiteljev). Primere dobre prakse mora država vzpodbujati in tudi sama uvajati.

8. Visoko šolstvo in raziskovanje

Vzpostaviti je potrebno sodoben sistem visokošolskega študija, temelječ na izobraževanju, raziskovanju in prenosu znanja. Pomembno je, da študentje med celotnim trajanjem študija spoznavajo prvine raziskovalnega dela. Dejstvo je, da celotne generacije vpisanih študentov na svoji poklicni poti ne bodo opravljale izključno raziskovalnega dela, vendar so za posameznika kompetence, pridobljene pri raziskovanju prav tako pomembne pri nadaljnji poklicni poti. **Menimo, da je raziskovanje potrebno začeti vključevati v študijski proces že na prvi bolonjski stopnji.**

Prepričani smo, da je potrebno povečati pretok znanja v trikotniku med visokošolskimi institucijami, raziskovalnimi institucijami in gospodarstvom. Na eni strani lahko s tem ogromno pridobijo visokošolske institucije, ki na ta račun povečajo svoje prihodke in pridobijo konkretne izkušnje iz gospodarstva, ki jih lahko prenašajo na študente. Na drugi strani pa je sodelovanje z gospodarstvom lahko zelo dobrodošlo tudi za študente, ki na takšen način pridejo v stik s potencialnimi delodajalci, hkrati pa pridobijo neposredno izkušnjo s prenosom teoretičnega znanja na reševanje konkretnih problemov, s katerimi se bodo nekateri srečevali pri svojem delu. Seveda pa takšno sodelovanje pomeni novo znanje in ideje za razvoj gospodarstva. Pri povečevanju pretoka znanja v trikotniku med visokošolskimi institucijami, raziskovalnimi institucijami in delodajalci je potrebno paziti na ravnotežje in enakopravno sodelovanje med akterji, ne pa podrejanje enega drugemu. V tem smislu bo posebno pozornost potrebno nameniti področju intelektualne lastnine.

V Študentski organizaciji Slovenije podpiramo razvoj instituta mladih raziskovalcev, vendar prav tako menimo, da je to področje potrebno temeljite prenove in izboljšav, ki bodo v središče postavile prav študente, ki imajo potencial in željo po raziskovalnem delu. Doktorski študij ima in bo imel posebno

vlogo v visokošolskem izobraževanju. Gre za prepletanje osvajanja strokovnih znanj in raziskovalnega dela. Ta študij je specifičen tudi pri vpisni strukturi doktorskih študentov. Gre za nekoliko starejšo populacijo, ki ima svoje specifične karakteristike in pričakovanja. V tem oziru je razpis za mlade raziskovalce izredno pomemben znanstveni instrument, ki velikemu številu študentov sploh omogoča doktorski študij in predanost raziskovalnemu delu. Če tega ne bi bilo, bi zagotovo zmanjšali njegovo dostopnost in bili prikrajšani za bodoče vrhunske znanstvenike. Kljub pozitivni naravnosti tega instrumenta pa moramo opozoriti na nujne spremembe, ki bodo predvsem študentom omogočale še večjo dostopnost in transparentnost. Predvsem je potrebno v središče procesa postaviti študenta in njegovo delo. Trenutno razpis namreč temelji na mentorjih in njihovem izboru "primernih" kandidatov, pri tem pa ni odločilno, kakšne sposobnosti in tudi znanje ima izbrani kandidat. V takšnem sistemu lahko prihaja do netransparentnosti in subjektivnih izbir, ob čemer lahko "izgubimo" celotne generacije potencialno odličnih raziskovalcev. Vsem kandidatom je potrebno omogočiti prijave na razpis in jim, s kvalitetnimi mentorji, omogočiti njihov nadaljnji znanstveni razvoj. Pri tem je nujno potrebno **reformirati postopek izbire in uveljaviti transparentne kriterije, ki ne bodo temeljili na subjektivni presoji posameznika**. Prav tako bi bilo potrebno preprečiti primere prekomerne obremenitve mladih raziskovalcev s strani mentorjev predvsem v delu, ki ni neposredno povezan z njihovimi osnovnimi nalogami in raziskovanjem. Pri tem pogosto prihaja do zlorab pri avtorstvu nad delom mladih raziskovalcev. **Smatramo tudi, da bi morali še povečati financiranje mladih raziskovalcev ter na takšen način mladim povečati dostopnost do raziskovanja, ne glede na posameznikov socialni položaj**. S takšnim načinom se študentom omogoči popolno posvetitev študiju in raziskovanju, ki je pomemben del znanstvenega dela.

9. Financiranje visokega šolstva

Slovenija je edina država Evropske unije, ki po primerljivih podatkih Eurostata za študenta namenja približno toliko sredstev kot za osnovnošolca. Poprečje Evropske unije je približno dvakrat toliko sredstev za študenta kot za osnovnošolca, v Združenih državah Amerike pa trikrat toliko. Ob tem pa dela država še dodatno razliko: za študenta družboslovja (in teh je največ) je namenjenih bistveno manj sredstev kot za financiranje osnovnošolca. Sistem financiranja je torej komaj vzdržan, zato je preoblikovanje *Uredbe o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz* nujno. Študentska organizacija Slovenije se zavzema, da bi se v novi uredbi sledilo skupnim ciljem kakovostnega in dostopnega visokega šolstva.

Povečanje financiranja visokega šolstva s sistemskim pristopom za spodbujanje kakovosti in dostopnosti:

Visoko šolstvo je bolj kot kadarkoli doslej v središču javnega interesa. Razvoj mreže kakovostnih visokošolskih in raziskovalnih institucij je ključnega pomena za napredek gospodarstva in celotne družbe, zato Študentska organizacija Slovenije meni, da je **potrebno povečevati javna sredstva za visoko šolstvo, predvsem pa sredstva za študijski proces**. Ob celoviti in dolgoročni strategiji bi morale povečevanje sredstev uresničevati cilj učinkovite namenske porabe ter spodbujati zasebna vlaganja v visoko šolstvo, brez prenašanja bremena financiranja na posameznika. V prihodnje je potrebno povečati obseg javnih sredstev, namenjenih za visoko šolstvo na 2 % bruto domačega proizvoda, poleg sredstev za socialne transferje. Sredstva, namenjena študijskemu procesu, v okviru sredstev, namenjenih za visoko šolstvo, morajo biti v prvi vrsti namenjena temu in se ne smejo zmanjševati na račun sredstev za investicije.

Pomembno je, da do znanja lahko pride vsak posameznik, ne da bi ga ob tem oviralo socialno-ekonomsko ozadje ali druge družbene okoliščine. Predvsem visoko izobraženi posamezniki sestavljajo družbo znanja, ki je nosilka napredka znanosti, inovacij, odgovornega razvoja tehnologije in je občutljiva za širša družbena in okoljska vprašanja. **Zato mora biti visoko šolstvo dostopno brez kakršnihkoli oblik šolnin (vavčerjev, odloženih šolnin, odloženih davčnih bremen ali katerekoli druge vrste šolnin).**

Model financiranja naj podpira univerzalni dostop do visokega šolstva. **Zakonsko je potrebno jasno zagotoviti javno financiranje prve in druge bolonjske stopnje ter ustrezno sofinanciranje doktorskega študija, s poudarkom na kakovosti ter akademski in raziskovalni odličnosti.**

Sistem financiranja naj omogoča stabilnost delovanja visokega šolstva. Poleg teh sredstev naj bo del sredstev vezan na število študentov in diplomantov, en del sredstev pa naj se nameni za spodbujanje pravilne implementacije bolonjske reforme, vzpostavitev notranjih sistemov zagotavljanja kakovosti, spodbujanje reforme upravljanja visokošolskih institucij in razvoj kakovostnih študijskih programov. **Študentska organizacija Slovenije se zavzema za integralno financiranje visokošolskih institucij na osnovi transparentnih meril, ki upoštevajo število vpisanih študentov, razlike med disciplinami in uspešnost napredovanja študentov.** Visokošolskim institucijam naj se razporeja pretežni del letnih proračunskih sredstev za opravljanje študijske dejavnosti na podlagi

formule integralnega financiranja. **Za preprečevanje občutnih nihanj glede na predhodno obdobje naj se v formuli financiranja zagotovi stabilen del financiranja. Preostali del sredstev naj se med visokošolske institucije razporeja na osnovi doseganja kakovosti in zastavljenih ciljev.**

Dodatna razvojna sredstva za visoko šolstvo naj se razdeljujejo na osnovi zastavljenih ciljev visokošolskih institucij in strateških usmeritev v visokem šolstvu, pri čemer je potrebno razviti celosten sistem kazalnikov ("input", procesnih in "output" kazalnikov). Financiranje naj spodbudi celovitost in zaposljivost prve diplomske stopnje, s poudarkom na ustreznem zapisu učnih dosežkov in ustrezni priredbi ECTS točk. Kazalnike za omenjene in druge elemente bolonjske reforme naj sprejme Nacionalna agencija RS za kakovost v visokem šolstvu. Model financiranja naj upošteva, da moramo imeti študenti na razpolago občuten delež izbirnosti, ki ni omejena na matično fakulteto.

Sredstva iz naslova dodatnega financiranja visokega šolstva se naj zagotovijo kot sredstva za spodbujanje bolonjske reforme ter kakovostnega visokega šolstva. Ta sredstva naj bodo dodatna sredstva glede na obstoječi obseg financiranja, kot spodbuda za izboljšave. Visokošolski zavodi naj bodo preko dodatnih sredstev motivirani za dvig kakovosti, medtem ko 100 % sredstev, ki visokoškolskemu zavodu zagotavlja stabilnost, ostane ne glede na to, ali zavod izpolnjuje pogoje za dodatno financiranje. Merila za dodelitev dodatnih sredstev določi Nacionalna agencija RS za kakovost v visokem šolstvu.

Posebno pozornost je potrebno nameniti financiranju študijskih programov, ki so posebnega pomena za slovenski visokošolski prostor, hkrati pa model financiranja ne sme ogroziti študijskih programov, ki jih vlada ne opredeli za strateško pomembne.

Javno financiranje visokega šolstva naj v prvi vrsti zagotavlja financiranje obstoječe mreže javnega visokega šolstva. Koncesije naj se podeljujejo le tam, kjer zasebna mreža dopolnjuje javno, skladno s strateškimi cilji v slovenskem visokoškolskem prostoru.

Posebno pozornost je potrebno nameniti financiranju študijskih programov, ki so posebnega pomena za slovenski visokošolski prostor, hkrati pa model financiranja ne sme ogroziti študijskih programov, ki jih vlada ne opredeli za strateško pomembne.

Javno financiranje visokega šolstva naj v prvi vrsti zagotavlja financiranje obstoječe mreže javnega visokega šolstva. Koncesije naj se podeljujejo le tam, kjer zasebna mreža dopolnjuje javno, skladno s strateškimi cilji v slovenskem visokošolskem prostoru.

Visokošolsko izobraževanje na prvi in drugi bolonjski stopnji mora biti brezplačno za vse študente rednega študija. Stroški, ki pri tem nastanejo, so vključeni v javno financiranje kot študijska dejavnost visokošolskih zavodov. Visokošolska institucija ne sme dodatno zaračunati teh stroškov študentom. V *Uredbi o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz* mora biti jasno določeno, da javne institucije in institucije, ki izvajajo javno službo, **ne smejo zaračunavati nobenih storitev, ki sodijo k študijskemu procesu na prvi in drugi diplomski stopnji.** Tretja diplomska stopnja naj bo financirana v večjem deležu kot dosedanji podiplomski študij.

Za uresničevanje javnega interesa v visokem šolstvu je ključnega pomena, da se kakršno koli tržno dejavnost tako javnih kot zasebnih visokošolskih institucij primerno regulira, visoko šolstvo pa se sme izvajati le v okviru nepridobitnih organizacij.

Financiranje visokošolskih zavodov na podlagi pogodb in individualnih pogajanj se nam ne zdi smiselno, saj prinaša dodatno negotovost v visokošolski prostor. Možno je, da se financiranje prenese v *Zakon o financiranju visokega šolstva*, ki bi nadomestil *Uredbo o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz*, čeprav nam izkušnje iz preteklosti kažejo, da ni bilo opaziti enostranskih spreminjanj uredbe s strani vlade.

10. Internacionalizacija

Mobilnost:

S podpisom *Bolonjske deklaracije* in kasnejših komuniquejev ter sodelovanjem v evropskih programih za mobilnost je Slovenija prepoznala pomen mobilnosti študentov in akademskega osebja ter se zavezala k odstranjevanju ovir, ki so jim na poti. Mobilnost je pomembna za osebni razvoj in zaposljivost, spodbuja spoštovanje drugačnosti in medkulturni dialog. Slovenija se je ob odločitvi, da bo del evropskega visokošolskega prostora, zavezala, da mora država spodbujati mobilnost. Zagotoviti

je potrebno neoviran prehod v domači visokošolski sistem in priznavanje študijskih obveznosti, opravljenih v tujini. Študentom se mora omogočiti dokončanje študijskih obveznosti doma.

Zakon o visokem šolstvu določa, da imajo študenti držav članic Evropske unije enake pravice do izobraževanja na slovenskih visokošolskih institucijah kot slovenski. Pod pogojem načela vzajemnosti pa veljajo enake pravice in pogoji izobraževanja tudi za študente ostalih gostujočih držav. Kljub enakim pravicam se pojavljajo številne birokratske ovire in dodatni stroški, zaradi katerih gostujoči študenti dejansko nimajo enakih možnosti kot domači. Slovenija se je v *Leuvenskem komunikeju* zavzela za odstranjevanje birokratskih ovir. Ob tem morajo imeti gostujoči študenti zagotovljen dostop do učenja slovenskega jezika in možnost integracije.

Pospeševanje mobilnosti:

Mobilnost nudi študentu neprecenljiv stik z drugačnim študijskim (raziskovalnim ali delovnim) okoljem, v katerem spoznava akademske, socialne in kulturne razlike ter se ob tem osebno razvija.

Delodajalci cenijo tovrstne izkušnje, zato imajo študenti, ki so bili med študijem mobilni, večje zaposlitvene možnosti, tako v domačem kot tudi mednarodnem okolju. Mobilni posamezniki prav tako prenašajo pozitivne izkušnje v izobraževalno institucijo in ustvarjajo dodano vrednost. Prinašajo nov pogled na poučevanje in raziskovanje, kar predstavlja izziv ustaljenim pristopom na določeni visokošolski instituciji. Mobilno akademsko osebje spodbuja razvoj akademskega dela z vzpostavitvijo novih kontaktov, mreženjem in mednarodnim sodelovanjem ter spodbuja razvoj kakovostnega visokega šolstva in raziskovanja. Mobilnost ob ustvarjanju odprte atmosfere krepi zaupanje med izobraževalnimi institucijami, kar je predpogoj za medsebojno priznavanje izobraževanja. Zato študenti menimo, da je potrebno spodbujati mobilnost in odpraviti različne ovire, ki onemogočajo njeno povečanje.

Študenti podpiramo cilje *Leuvenskega komunikeja*, ki se zavzema, da bi do leta 2020 morale vsaj 20 % tistih, ki bodo diplomirali v državah evropskega visokošolskega prostora, del študija ali usposabljanja opraviti v tujini. S tem se izboljšuje kakovost programov in odličnost v raziskovanju, krepi pa se tudi akademska in kulturna internacionalizacija evropskega visokega šolstva. Prav tako je potrebno spodbujati in povečevati mobilnost profesorjev znotraj izobraževalnega procesa (študijske prakse, izmenjave ...).

Predlogi za izboljšanje mobilnosti:

- V strukturi študijskih programov je treba znotraj vsake od treh diplomskih stopenj ustvariti priložnosti za mobilnost. Skupni študijski programi ter priložnosti za mobilnost morajo postati bolj pogosta praksa.
- Politika mobilnosti mora temeljiti na vrsti praktičnih ukrepov, ki zadevajo financiranje mobilnosti, priznavanje izobraževanja, razpoložljivo infrastrukturo, vize in delovne dovolilnice. Fleksibilne študijske poti in aktivne politike informiranja, popolno priznavanje študijskih dosežkov, študijske podpore ter polna prenosljivost štipendij in posojil so nujni pogoji za doseganje zastavljenih ciljev.
- Mobilnost mora voditi k bolj uravnoteženemu toku prihajajočih in odhajajočih študentov, profesorjev (in raziskovalcev) znotraj celotnega evropskega visokošolskega prostora; prizadevamo pa si tudi za izboljšanje deležev različnih skupin mobilnih študentov.
- Potrebno je poskrbeti za socialno razsežnost pri mobilnosti in omogočiti študij v tujini tudi študentom s šibkejšim ekonomsko-socialnim ozadjem ter jih spodbujati k temu. V ta namen je treba razpisati dovolj primernih štipendij za študij v tujini.
- Na področju mobilnosti je potrebno odpraviti administrativne ovire, ob tem pa je študentom zagotoviti tudi ustrezno pravno zaščito in možnost razreševanja različnih zapletov pri priznavanju opravljenih obveznosti. V tujini opravljene obveznosti je potrebno priznati skladno s principi Lizbonske konvencije za priznavanje znanja.
- Študenti poudarjamo tudi, da je treba pri mobilnosti enako obravnavati gostujoče kot domače študente, predvsem na področju šolnin, priznavanja opravljenih obveznosti in zagotavljanja kakovostne izmenjave ter da je potrebno študentom zagotoviti primerno integracijo v študijski in obštudijski proces na gostujoči visokošolski instituciji.
- Zdravstveno zavarovanje študentov je področje, skupno celotnemu evropskemu prostoru. Menimo, da moramo biti študenti v času mobilnosti tudi primerno zdravstveno zavarovani, pri čemer ne smemo nositi dodatnih finančnih bremen za obvezno zavarovanje v državi gostiteljici, če smo polno zavarovani v matični državi.
- Študenti menimo, da morajo imeti gostujoči študenti možnost opravljanja študentskega dela, s katerim si zagotavljajo finančna sredstva, potrebna za študij in življenje v Sloveniji, saj se mnogi v svoji matični državi soočajo s podobno šibkim socialno-ekonomskim položajem ali nepopolno štipendijsko politiko. Pri tem je potrebno odstraniti administrativne ovire.

- Vzpostaviti je treba boljše normative in materialne pogoje za dodiplomski in podiplomski študij gostujočih študentov. Potrebno je zagotoviti dodatna finančna sredstva iz nacionalnega proračuna za mobilnost socialno šibkejših študentov.
- Voditi je potrebno aktivno politiko na področju mobilnosti preko programa vseživljenjskega učenja.

Transnacionalno izobraževanje:

V debatah o internacionalizaciji visokega šolstva je opaziti zelo malo razprav glede organiziranja transnacionalnega izobraževanja. To je verjetno posledica dokaj "zaprte" zakonodaje in visokega šolstva nasploh ter manjši interes tujih institucij po takšni ponudbi zaradi relativne majhnosti visokošolskega prostora v Sloveniji. Primeri vzhodnih in jugovzhodnih evropskih držav vsekakor kličejo po previdnosti in strogih kriterijih za ustanavljanje "podružnic" tujih visokošolskih zavodov v Sloveniji. Zakonske spremembe krovnega zakona iz leta 2009 gredo v to smer.

Oblike transnacionalnega izobraževanja:

Transnacionalno izobraževanje se izvaja v različnih oblikah, v klasični (kampus obliki), kot e-izobraževanje ali drugi obliki študija na daljavo. Pogoste oblike so:

- Franšize, pri čemer visokošolska institucija iz določene države pooblasti drugo institucijo z iste ali druge države, da izvede študijski program ali njegove dele.
- Programske artikulacije, vključujoč združitvene dogovore, pri čemer dve ali več institucij skupno določijo študijski program v smislu kreditnega študija in prenosa kreditov. To lahko ali pa ne vodi do skupne ali dvojne diplome.
- Podružnice, kjer visokošolska institucija odpre podružnico v drugi državi, kot je država institucije.
- "Off-shore" institucije, ki so avtonomno organizirane in vsebinsko del izobraževalnega sistema v državi izvajanja študija.
- Korporacijske univerze, ki so ponavadi del velikih transnacionalnih korporacij in ponujajo njihovo visokošolsko izobraževanje brez da bi bile del nacionalnega sistema visokega šolstva.
- Mednarodne institucije, ki ponujajo mednarodne kvalifikacije, ki niso del posameznega visokošolskega sistema.

- Študij na daljavo in virtualne univerze, kjer udeleženec izobraževanja opravlja obveznosti preko pošte ali tehnološko podprtih sistemov.

Vse te dokaj nove oblike visokošolskega izobraževanja imajo podobne nekatere značilnosti. Vse imajo sedeže v tujini in povzročajo številne izzive ter vprašanja glede njihove vloge v nacionalnem izobraževalnem sistemu. Najpogostejša so vprašanja dostopnosti, zagotavljanja kakovosti in priznavanja.

Prednosti in slabosti:

V mnogih svetovnih državah se je transnacionalno izobraževanje uveljavilo kot rešitev za povečano povpraševanje po visokošolskem izobraževanju in nezmožnosti nacionalnega visokošolskega sistema, da zadovolji vse potrebe po izobraževanju. Poleg pozitivnih vidikov pa ekspanzija transnacionalnega izobraževanja prinaša tudi veliko resnih težav. Transnacionalno izobraževanje lahko ogrozi izgradnjo in razvoj nacionalnih sistemov ali pa jih celo nadomesti, predvsem v državah v tranziciji in razvoju.

Ena večjih težav je, da nekatere med temi institucijami delujejo kot profitne organizacije in posledično študente smatrajo kot stranke in uporabnike ter ne kot partnerje v izobraževalnem procesu. To se dogaja predvsem v tistih državah, kjer javni visokošolski sistem ne more zagotoviti potrebe po izobraževanju večjemu številu mladih, ki si želijo vstopiti v visokošolsko izobraževanje. Šolnine so v mnogih primerih ekstremno visoke.

Naslednja težava je, da transnacionalno izobraževanje mnogokrat privlači institucije, katerih kvaliteta je vprašljiva in katerih kvalifikacije niso lahko prepoznane. To lahko vodi k temu, da nekateri programi posameznika pripeljejo do kvalifikacij, ki niso enostavno uporabne v lokalnem kontekstu. Prav tako se mnogokrat spregleda kulturne razlike in se preprosto izvozi "zahodni" model izobraževanja. Hitra rast transnacionalnega izobraževanja lahko predstavlja izziv za nacionalni visokošolski sistem ter mnogokrat povzroča napetosti med transnacionalnim in nacionalnim izobraževanjem.

Kljub vsemu naštetemu lahko poudarimo, da v nekaterih primerih transnacionalno izobraževanje prispeva k večji dostopnosti visokega šolstva z omogočanjem vpisa večjemu deležu mlade populacije, kot bi ga lahko zagotovil nacionalni visokošolski sistem. Prav tako lahko transnacionalno izobraževanje prispeva k različnosti izobraževalnih možnosti za študenta.

Predlogi za ureditev transnacionalnega izobraževanja:

Če je transnacionalno izobraževanje implementirano pravilno, lahko vodi do zvišanja kvalitete tako transnacionalnih programov, kakor tudi programov tradicionalnih institucij. Tudi skupne ali dvojne diplome lahko posamezniku omogočijo dodano vrednost izobraževalnega procesa ter ga obogatijo za določene mednarodne izkušnje. Prav tako lahko študij na daljavo prispeva pomemben delež v izobrazbi posameznika, predvsem ko se gre za zaposlene in nemobilne študente.

Da bi dosegli naštetu, pa je potrebno upoštevati določena navodila in principe:

- Transnacionalne institucije morajo zagotoviti programe enake kakovosti kot so programi, ki se izvajajo na matični instituciji. Zato je potrebno ohraniti akreditacijo dislociranih enot, ko slovenski visokošolski zavodi ponujajo študijske programe v tujini in zahtevati nacionalno akreditacijo, ko tuji visokošolski zavodi izvajajo izobraževanje pri nas. Programi transnacionalnih institucij morajo izpolnjevati ista merila, kot jih izpolnjujejo domači.
- Transnacionalni programi ne smejo biti sredstvo za večanje dobička raznih korporacij, temveč morajo, kot tudi vse ostale oblike izobraževanja, prispevati k razvoju družbe, delovati v javnem interesu ter spoštovati prenos znanja in raziskovanja.
- Znotraj transnacionalnega izobraževanja bi morali študenti in ostali zaposleni imeti enake pravice kot v nacionalnih sistemih.
- Študentje in zaposleni morajo biti polno vključeni v odločanje na instituciji.
- Transnacionalna institucija mora biti občutljiva na kulturne značilnosti skupnosti, v kateri izvaja izobraževalno dejavnost.
- Sodelovanje z lokalnimi visokošolskimi institucijami mora biti vzpodbujano.
- Potrebno je prispevati k razvoju demokracije in aktivnega državljanstva.
- Zagotoviti je treba akademsko svobodo in svobodo raziskovanja znotraj omenjenih institucij.
- Kakovost, enakopravnost in upoštevanje drugačnosti morajo biti izraženi v izvajanju transnacionalnega izobraževanja.
- Potrebno je zagotoviti dostopnost visoko tehnološke infrastrukture, ki omogoča posamezniku vključitev v e-izobraževanje ne glede na njegov socialni položaj.
- Vzpodbujati je potrebno oblikovanje in izvajanje skupnih študijskih programov, usmerjenih k razvijanju novega znanja. Posebno pozornost je treba nameniti socialni razsežnosti študija na teh programih in njihovi javni veljavnosti.

Ostala pomembna področja internacionalizacije:

- Urediti je potrebno trenutno neprimeren pravni položaj mednarodne zveze univerz (v slovenskem prostoru). Trenutna ureditev omogoča različne manipulacije in bližnjice do javne veljavnosti študijskih programov, ki pa ne ustrezajo standardom v slovenskem visokošolskem sistemu.
- Vzpostaviti je potrebno priznavanje diplom ustreznih višje- in visokošolskih institucij vseh držav članic Evropske unije in drugih držav, s primerljivo kakovostjo študija, skladno s principi Lizbonske konvencije. Prav tako je treba priznavati predhodno pridobljena znanja.
- Potrebno je dodatno financirati in usposablјati mednarodne pisarne visokošolskih institucij in dodatno financirati jezikovne tečaje slovenskega jezika za gostujoče študente v Sloveniji (tako na izmenjavah, kot pri daljšem študiju).